

Bleiburg, a horvát Katiny

A szerbek és a horvát áldozatok

Bleiburg egy ausztriai kisváros, neve a horvát közvélemény jelentős részében ugyanazt jelent, mint a lengyelek számára Katiny. Míg azonban mára Lengyelországban a katinyi áldozatokkal kapcsolatban nemzeti konszenzus alakult ki, Horvátországban ugyanez Bleiburg kapcsán nem mondható el.

I. Az önálló Horvátországért

Harc egymás ellen

A II. világháború horvát területen négy évig tartott és mérhetetlen szenvedések sorát zúdította a lakosság minden rétegére. A háborús pusztítás, az áldozatok magas száma mellett, súlyos politikai megosztottságot is hozott a horvát társadalomba, nyomait máig fel lehet fedezni a közéletben. Ennek oka,

hogyan a világháborúban sokrétű szembenállás alakított ki árkokat és töréseket Horvátország lakói között. Összetett, többszereplős fegyveres harc zajlott. Egyszerre folyt idegen – német, olasz – megszállók elleni nemzeti felszabadító küzdelem és népiirtásba torkolló etnikai jellegű összecsapás horvátok és szerbek között, majd a partizánfelkelés széles körűvé válása nyomán politikai szembenállás okozta horvát-horvát polgárháború is (sőt szerb-szerb belharc is kommunisták és királypártiak közt).

Az usztasa rezsimmel szembe forduló horvát lakosság nagy számban harcolt Tito soknemzetiségű partizánhaderegében, különösen 1943-tól. Tény viszont, hogy sok horvát nem tudta elfogadni a partizánok által megalakítani kívánt új jugoszláv államot, s kitartott a különálló horvát állam oldalán. Pedig az 1941. április 10-én kikiáltott

Független Horvát Állam (FHÁ), amelyhez hozzátartozott Bosznia és Hercegovina is, *csak nevében volt független*. Területén német és olasz csapatok tartózkodtak, létrejött a tengelyhatalmaknak köszönhető, s ezek bukása megpecsételte sorsát.

Katonákkal együtt menekülő civilek

A szerémségi front áttörése (1945. április 12.) után a jugoszláv partizánhadereg feltartóztathatatlanul nyomult előre nyugati-északnyugati irányba. Az usztasa rendszer, s vele együtt az FHÁ napjai meg voltak számlálva. Május 6-án az usztasák és a németek kiürítették Zágrábot, a kormány is elhagyta a várost, és megindult Ausztria felé. Május 8-án a partizánhadereg bevonult Zágrádba.

A visszavonuló usztasa és horvát domobran- (honvéd-) egységekhez a partizánoktól félve *sok ezer civil* is csatlakozott (számuk mai becslések szerint a százezret is elérte). Velük együtt vonult vissza több tízezer német, szerb csetnik és szlovén domobran is, összesen – a történészek mai becslése szerint – körülbelül 150-200 ezer ember, bár mind a horvát emigráns, mind a korabeli brit források ennél jóval nagyobb, 500-600 ezres tömegről beszélnek. A brit hadsereg 5. hadteste parancsnokságának egyik 1945. májusi jelentése 500 ezer katonát és 200 ezer

Usztasák

Az usztasa mozgalmat, az Usztasa Horvát Forradalmi Szervezetet – saját bevallásuk szerint – 1929-ben hozták létre emigráns horvátok Olaszországban Ante Pavelić vezetésével. A mozgalom tagjai elégedetlenek voltak a horvátok helyzetével a királyi Jugoszláviában, elnyomottnak érezték magukat, ugyanakkor túl békésnek vélték a vezető horvát párt fellépését a szerbekkel szemben a horvát-ság érdekeiért. Az usztasák kimondott célja az volt, hogy fegyverrel harcoljanak a horvát-ság felszabadításáért (erre utal a nevük is: felkelő), valamint egy, valamennyi horvátok által lakott területet magában foglaló független horvát állam létrehozásáért. 1941-ig főképpen csak terrorcselekményekkel hívták fel magukra a figyelmet.

1941 áprilisában érkezett el az idejük, amikor Németország és a szomszédos államok – így Magyarország – csapatai lerohanták Jugoszláviát. Miután a legjelentősebb horvát politikai párt vezetője nem vállalta el a németek és olaszok kezéből létrejött önálló Horvátország vezetését, Olaszország nyomására az usztasákat tették hatalmi pozícióba (cserébe jó

nagy darab dalmáciai területeket engedtek át az olaszoknak). Az usztasák Horvátország gazdasági erőit a német hadicélok szolgálatába állították, a nemzeti homogenizáció érdekében szerbellenes intézkedéseket vezettek be, valamint német mintára zsidó-, cigányellenes törvényeket hoztak (a tulajdonelkobzástól a koncentrációs táborokig). A front közeledtével az usztasa vezetők egy részének – köztük Pavelićnak is – sikerült külföldre menekülnie, de a horvát hadseregben szolgáló tisztek jó részét elérte a megtorlás. **B. L.**

Usztasa koncentrációs tábor Jasenovacban





Partizánok Zágráb főterén, 1945. május 8.



Az osztrák határ felé menekülő horvát katonák és civilek, 1945

civilt emleget, bár aligha volt idejük és lehetőségük pontosan megszámolni a menekülőket. Miután a britek a Jugoszláv Hadseregnek átadták a hadifoglyokat, a partizánok a Dravograd és Maribor közötti úton négyes sorokban hajtották végig a tömeget. Milan Basta partizán tábornok későbbi visszaemlékezéseiben megírta, hogy itt 60 km-es menetoszlopot látott. Mivel a túlélők elbeszélése alapján egy-egy négyes sor között egy méter távolság volt, ezer méteren 4000 fogoly lehetett. Ha Basta állítása igaz, 60 km-en ez közel 250 ezer embert jelent!

Az általános pánik következtében a horvát katonák családtagjain kívül is nagyon sok polgári személy próbált menekülni. A kommunista hatalomátvételtől rettegve Bosznia-Hercegovinából egész katolikus gimnáziumok diákostul-tanárostul elindultak Nyugat felé. Ante Pavelić, az összeomlott usztasa állam feje útközben elvált a tömegtől, s külön utakon eljutott az angolszászok által ellenőrzött területre. Ausztriában az usztasa kormány több tagja, köztük az akkori miniszterelnök, Nikola Mandić és számos miniszter a brit megszálló hatóságok kezére került, akik kiadták őket Jugoszláviának, ahol bíróság elé állították, halálra ítélték és kivégezték valamennyit. Pavelić átszökött Olaszországba, majd

Argentínában telepedett le, s megszúrta a bíróság előtti felelősségre vonást (végül egy, valószínűleg a jugoszláv titkoszolgálat által ellene elkövetett merénylet következményei okozták a halálát).

Mészárlás (1945. május)

A visszavonuló horvát katonák és civilek többsége 1945. május 15-re elérte a mai osztrák-szlovén határt, sőt Bleiburg mellett többségük átkelt Ausztriába, a brit hadsereg Harold Alexander tábornok parancsnoksága alá tartozó egysége által ellenőrzött területre. Ivan Herencić tábornok tárgyalt a britekkel a megadásról, de ők a szövetségesek közti meg-

egyezésre hivatkoztak, miszerint minden hadifoglyot annak a kormánynak kell átadni, amely ellen harcoltak, a szövetségesek pedig ekkor már Tito kormányát ismerték el. De létezett még egy ok, amiért a britek sürgősen kiadták őket: *a jugoszláv hadsereg szeretett volna bevonulni Karintia tartományba*, Klagenfurt vidékére – akárcsak Trieszt esetében, későbbi területi követelések alátámasztása érdekében. Ezt a britek nem kívánták lehetővé tenni, ezért igyekeztek minél gyorsabban megszabadulni a hadifoglyoktól, s velük együtt (Churchill utasítására) az osztrák földre ájtott jugoszláv partizánoktól is.

Pontosan nem tudjuk, hány hadifogly és civil került Bleiburnál a partizánok fogságába: a fegyverletételkor sokaknak sikerült elmenekülni a környező erdőkbe. Leginkább azok távoztak ily módon, akik bizonyosak voltak benne, hogy tetteikért felelősségre vonják őket, s azok nem kockáztatták meg a szökést a fegyveres (tűzparancssal rendelkező) brit őrség mellett, akik úgy gondolták, nem követtek el olyasmit, amiért halálra ítélnék őket. A britek többségüket átadták a Kosta Nađ tábornok parancsnoksága alatt álló partizánoknak. Utóbbiak mind szerbiai alakulatok voltak, soraikban számos *nemrég átállt szerbiai csetnikkel*, akik a következő napokban



a hadifoglyok jelentős részét, valamint számos civilt, köztük az említett boszniai gimnáziumok több, fegyvert soha nem viselt tizenéves diákját legyilkolták. Csak egy példa (de több ilyen eset is volt): a Zágrábból 1945. május 7-én evakuált 548 gimnazistából, akiket horvát hadifoglyokkal együtt a britiek átadtak a partizánoknak, több mint 200 veszett oda. Május 21. és 25. között még további 12 196 horvátot, 5480 szerbet, 8263 szlovént és 400 montenegróit is átadott a brit hadsereg a jugoszlávoknak.

A partizánok Bleiburg közelében, a szlovéniai Kočevski Rog mellett és a maribori úton alig néhány nap alatt *tízezretet végeztek ki*, végrehajtva így a II. világháború befejezése utáni legnagyobb tömegmészárlást Európában. A bleiburgi vérengzésről a horvát emigráció körében túlzó, 200-300 ezer áldozatot emlegető adatok keringenek.

Az áldozatok száma

A horvátok elleni bosszúakciók, ha nem is ekkora mértékben, de egészen 1948-ig folytatódtak (különösen Nyugat-Hercegovinában). Vladimir Žerjavić demográfus szerint Bleiburgban és másutt, jugoszláv területen a megtorlásoknak 1945 tavaszán–nyarán mintegy 50-55 ezer horvát és 20 ezer szlovén, bosnyák és szerb esett áldozatul. Rajtuk kívül mintegy 60-70 ezer németet öltek meg, illetve ennyi halt meg jugoszláv táborokban. Amikor a britek tudomására jutott, hogy a partizánok rövid úton végeznek az átadott hadifoglyokkal, 6000, június 1-jén átadni kívánt horvátot visszatartottak és olaszországi brit táborokba szállítottak, így ők életben maradtak.

A partizánok az életben hagyott foglyokat gyalogmenetben a Jugoszlávia különböző részein (a távoli Vajdaságban, Macedóniában) felállított táborokba hajtották. A horvát történeti terminológiában e menetek a Keresztút – Križni put – nevet kapták. Útközben még sokakat megöltek, többen nem bírták ki az út megpróbáltatásait. Csak a táborokban kezdődött meg a kiválogatás, és csak ekkor állítottak egyeseket háborús bűncselekmények vádjával bíróság elé. Az 1944/45-ös, partizánok által végrehajtott jugoszláviai megtorlások áldozatainak számát

Csetnikek

Eredendően a csetnik kifejezés olyan harcost jelent szerb nyelven, aki a 19. században a török ellen felkelő, gerilla harcmódot alkalmazó egységben, a csetában önkéntesen szolgál.

A Jugoszlávia elleni német támadás megindulása (1941. április 6.) után Draža Mihailović ezredes néhány tisztársával és csapataival a közép-szerbiai Ravna Gora hegységbe menekült, és ott zászlót bontott. Egyfajta szerb nemzeti ellenállás megszervezésére készültek, főképpen azért, hogy a tengelyhatalmak veresége esetén, amit Mihailović és társai hosszú távon reméltek, Szerbiának legyen katonai ereje (miképpen az I. világháború végén is történt). Inkább szabotázsakciókat terveztek, mintsem nagy, átfogó hadműveletekre készültek. A csetnik mozgalom kifejezetten szerb nacionalista jellegű volt, ellenségesen tekintett a Jugoszláviát alkotó többi nemzetre. Vezetői egy olyan nagy Szerbia létrehozását célozták, melynek részei lennének mindazok a területek, amelyeken szerbek élnek. A háború idején az általuk ellenőrzött területeken sok helyen erőszakosan léptek fel a nem szerb lakossággal szemben. A csetnik mozgalom tagjai – szemben a partizánokkal – nem kívánták az államrendet, a társadalmi viszonyokat megváltoztatni.

1941 októberében, a Mihailović–Tito találkozón eldőlt, hogy a két ellenállási mozgalom között semmiféle együttműködés nem jön létre, és ettől kezdve ellenségesen tekintettek egymásra, és fegyveres harc kezdődött köztük, ami néhány év múlva polgárháborús méreteket öltött. 1941 decemberében a londoni szerb emigráns kormány a csetnik csapatokat hazai hadseregének ismerte el, Mihailovićot pedig hadügyminiszternek nevezték ki. 1943-ban a teheráni konferencián a szövetségesek elhatározták: mivel a csetnikes számos esetben együttműködtek a németekkel, többé nem támogatják a csetnikeket, hanem inkább a partizánoknak nyújtanak segítséget, és őket tekintik harcoló félnek. 1945 májusában a csetnik csapatokat végleg levertek a partizán erők, kilencezer csetnik vesztette életét az utolsó jelentős, Kalinović melletti csatában. Mihailovićot 1946-ban halálra ítélték és kivégezték.

B. L.

250 ezerre becsülik, ami egyes demográfusok szerint túlzás. A 180 ezer főt azonban a kivégzettek, a lágerekben embertelen körülmények közt meg-

halt horvátok, németek, magyarok, szlovének, bosnyákok, szerbek, albánok, olaszok száma mindenképpen elérte.

A „Keresztút”. Partizánok horvát hadifoglyokat és civileket kísérik. Koprivnica, 1945. május



II. A kommunista Jugoszlávia megteremtéséért

A kommunista hatalomátvétel előkészítése

A megtorlások nem 1945 májusában kezdődtek, hanem 1944-ben, ráadásul a „megtorlás” vagy „bosszú” kifejezés használata elfedi a partizánok által elkövetett háborús bűncselekmények valódi célját. A bosszúvágy nyilván motiválhatta a gyilkosságok végrehajtóit, de az akciókat az új államhatalom szervezte és irányította. Már a háború végén végrehajtott tömeggyilkosságok is részben a horvát társadalom megtörését szolgálták, de 1945 májusa után a gazdasági és szellemi élet szereplői ellen indított hivatalos bírósági eljárások is gyakorta (noha mindig az usztasa rezsime kiszolgálása volt a vád) a polgári társadalom megsemmisítését, a kommunista hatalomátvételt készítették elő. Ugyanezt a politikát követte a titói vezetés Szerbiában, a Vajdaságban, Szlovéniában is.

A nemzeti kisebbségekkel szembeni állami fellépés sem nevezhető spontán bosszúakciónak. A német és olasz kisebbség túlnyomó többségét távozásra kényszerítő intézkedéseket a délszláv nacionalizmusnak az ország szláv jellegét erősíteni kívánó politikai szándéka vezényelte. Források tanúskodnak arról, hogy a magyar és az albán kisebbség sorsával kapcsolatban is léteztek hasonló tervek, de esetükben végül Tito (valószínűleg szovjet nyomásra) eltekintett közösségük egészének kollektív büntetésétől. Még tartottak a harcok, de a Népvédelmi Osztály (OZNA) és a katonai bíróságok tevékenysége már a hatalomváltást segítette elő.

A polgári Horvát Parasztpárt ellen (1945)

Egy Gorski kotar területén tevékenykedő OZNA-egység parancsnoka 1945 nyarán világosan fogalmazza meg tevékenységük politikai céljait: „A régebben felszabadult területeken már sikerült a teljes felszabadulás előtt az egész körzetből eltüntetni a reakció tevékenységét, különösen a HSS-ét (Horvát Parasztpárt), amely legerősebb ellenségünk volt, éspedig letartóztatásokkal és likvidálásokkal, vagy politikai munkával és tisztán politikai harccal,

melynek során ezek az egyének elvesztették minden tekintélyüket a nép előtt, úgyhogy ma nem jelentenek semmi veszélyt a nép számára.”

A háború végső szakaszában a partizánok fő politikai ellenfelüknek már nem az usztasákat (róluk tudták, hogy a náci Németország veresége nyomán úgyszólván eltűnnek a politikai porondról), hanem a Horvát Parasztpártot tekintették. A Jugoszláv Kommunista Párt saját egyeduralma kiépítése érdekében össze akarta roppantani az 1941 előtti korszak legnagyobb demokratikus horvát pártját.

A katolikus egyház üldözése (1944–1951)

A kommunisták Jugoszlávia-szerte a vallási közösségeket is igyekeztek meggyengíteni vagy állami ellenőrzés alá vonni. A legnagyobb csapást a horvát katolikus egyházra mérték, hiszen társadalmi befolyása, történelmi szerepe miatt horvát területen ez az intézmény számított ekkor a totalitárius modell bevezetése útján a legszámottevőbb akadálynak. A katolikus egyház üldözése már a háború végén megindult. Hivatkozási alapként egyes katolikus egyházi személyek usztasákkal való együttműködése szolgált, de a megtorlás sokszorta több áldozatot követelt, mint ahányan a papság soraiból valóban aktív támogatói lettek volna Pave-

lic rendszerének. Ráadásul Isztriában arra is akadt példa, hogy olyan papot is megöltek, aki az antifasiszta ellenállás aktív résztvevőjének számított, így Miroslav Bulešićet Pazinban, 1947-ben (utóbbinak azért kellett meghalnia, mert, Matuska Mártontól kölcsönözve a kifejezést, „rossz hős” volt: antifasiszta, de nem kommunista). A gyilkos akció valódi célja a katolikus egyház megfélemlítése volt.

A legújabb adatok szerint 583 katolikus papot, szerzetest, apácát és teológus hallgatót öltek meg, túlnyomó részüket 1944 és 1951 között. Hivatalos bírósági eljárás során „csak” 32 katolikus papot ítélték halálra – a többit hivatalos eljárás nélkül végezték ki.

Tito felelőssége

A titói Jugoszláviában a legteljesebb hallgatás övezte a bleiburgi (illetve az ezzel a névvel fémjelzett) eseményeket, amelyek bizonyos mértékig mind a mai napig megterhelik a horvát nemzeti emlékezetet. Bár kétségkívül a hadifoglyok között voltak háborús bűnösök, akik az előző négy évben maguk is hasonlóan bántak az elfogott partizánokkal és civilekkel, s emiatt hivatalos eljárásban is halálbüntetést szabtak volna ki rájuk, de bizonyos, hogy rendes bírósági eljárás során többségük (még a korabeli Jugoszláviában is) legfeljebb börtönbüntetést kaphatott volna. Milovan Đilas szerint éppen azért végeztek a partizánok gyorsan az elfogottakkal, mert tudták, hogy még a partizánbíróságok sem ítélték volna halálra tízezreket (a háború végén már nemcsak a domobrán-, de az usztasaegységek állománya is jórészt sorozottakból állt, és többségük semmilyen háborús bűncselekményt nem követett el).

A bírói ítélet nélküli tömeges kivégzések intenzitása 1945. július végén csökkent, de e cselekmények kisebb méretekben folytatódtak 1945 őszén is. A titói korszak jugoszláv történetírása jórészt elhallgatta, másrészt jogosnak vélte a megtorlást, de Tito legújabb életrajzírói közül is egyesek (pl. a brit Jasper Ridley) megpróbálják kibontani szerepét ez ügyben. Igaz, a brit szerző a magyarok és németek elleni megtorlások áldozatainak kérdését annyival intézi el: „többségük együtt-

1942–1945-ben áldozatul esett hercegovinai mártír ferences szerzetesek arcképcsarnoka



működött a megszállókkal.” A valóságban Tito tudta nélkül aligha kerülhetett volna sor a bleiburgi vérengzésre, tekintettel arra, hogy 1944 őszén bizonyíthatóan tudomása volt a hasonló méretű vajdasági megtorlásokról. Igaz, hogy 1945. május 14-én a marsall a szlovéniai partizán főparancsnokságot utasította, hogy ne öljék meg a hadifoglyokat, de az ilyen cselekedetek elkövetőivel szemben semmilyen konkrét szankciót nem helyezett kilátásba (a parancson egyébként nem szerepel Tito aláírása). Éppen a *tömegmészárlásokat leállító intézkedése*, az augusztus 3-i részleges amnesztiarendelet bizonyítja, amelynek nyomán tényleg javult a helyzet: ha komolyan akarta volna, előbb is megálljt parancsolhatott volna az öldöklésnek.

Likvidálásokat elrendelő írásos parancs Tito aláírásával nem maradt fenn. Jefto Šašić alezredes az OZNA III. (Kémelhárító) Osztálya vezetőjének visszaemlékezése szerint valamikor 1945. május 9. és 12. között magához hívatta őt Tito és elküldte Szlovéniába az ott harcoló partizánseregek parancsnokaihoz azzal a *szóbeli utasítással*, hogy végezzék ki az elfogottakat, de ezt az elbeszélést más forrás nem erősítette meg. Ugyanakkor mégis létezik írásos bizonyíték arra, hogy a tömeges kivégzéseket a partizánvezetés legfelsőbb szintjén határozták el. Tito marsall jobbkeze és leghűségesebb embere, Aleksandar Ranković, az OZNA irányítójának 1945. május 15-én a Jugoszláv Hadsereg vezérkara nevében írt üzenete a szervezet zágrábi egységéhez ezt az állítást egyértelműen igazolja. Nehezen hihető, hogy a vezérkar Tito háta mögött mert volna ilyen döntést hozni: „Tevékenységetek Zágrábban nem megfelelő. Tíz nap alatt [sic! – még csak 7 napja voltak a partizánok a horvát székvárosban] a felszabadított Zágrábban még csupán 200 banditát lőttetek agyon. Meglep minket ez a határozatlanság Zágráb gonosztevőktől való megtisztításában. Parancsaink ellenében tevékenykedtek, hiszen megmondtuk, hogy gyorsan és energikusan cselekedjétek és végezzétek mindennel az első napokban.”

A parancsnak meglett a foganatja, az elkövetkező napokban domobran (honvéd-) tisztek és altisztek, hivatalnokok, civilek ezreit gyűjtötték össze



A bleiburgi mészárlás emlékműve a helyszínen

(köztük kórházban fekvő sebesült katonákat is) és többségüket kivégezték. Az utasításban egyébként Ranković sürgette a Horvát Parasztpárt (HSS) politikusai elleni erőteljesebb fellépést és letartóztatásokat, aminek a helyi OZNA új vezetője eleget is tett (az előző parancsnokot nem eléggé „energikus” fellépése miatt leváltották).

Elmaradt megbékélés

Tény, hogy a II. világháború után Nyugaton is voltak megtorlások a nációkkal kollaboráló vagy annak minősített személyekkel szemben, időnként lincselések is, de ott mégis igyekeztek jogállami keretek közé terelni az ügyeket. A bosszúállás sehol sem öltött ennyire tömeges méreteket – leginkább azért, mert a lassan helyreálló demokratikus

jogállami rendszerek nem tekintették politikai céljuknak ellenfeleik fizikai megsemmisítését, a jugoszláv kommunisták viszont igen. „Hadifoglyok ellen elkövetett háborús bűntett volt ez, amely nem igazolható sem erkölcsi, sem politikai, sem jogi szempontból...” – írta nemrégiben a partizán megtorlásokkal kapcsolatban Slavko Goldstein, maga is egykori antifasiszta ellenálló.

Az említett események (amelyek büntetlenül maradt háborús bűncselekmények) súlyosan érintették az új jugoszláv állam nemzetei közötti viszonyt, még úgy is, hogy évtizedekig (gyakorlatilag a rendszerváltásig) nem lehetett beszélni a II. világháború e véres záróakkordjáról. Nemcsak a ma egyre nagyobb számban feltárt tömegsírok maradtak rejtve a jugoszláv és a nemzetközi közvélemény előtt, hanem az is, hogy 1945-ben a titói kormányzat elrendelte valamennyi ellenséges katona (usztasák, csetnikek, németek, olaszok, magyarok, bolgárok) *síremlékének megsemmisítését* – a „múltat végképp eltörölni” jelszó jegyében. Ezzel párhuzamosan viszont a fasizmus áldozatainak számát erőteljesen eltúlozták, a demográfusok által már 1947-ben is ismert körülbelül egymilliónyira tehető II. világháborús jugoszláv emberveszteséget a hivatalos kormányzat a párizsi béketárgyalásokon – nagyobb jóvátétel elérése reményében – mintegy 700 ezerrel megnövelte. Az így megemelt áldozati létszám zömét a szerb közvélemény szerbnek tekintette, ami párhuzamosan a háború végi megtorlások elhallgatásával egyáltalán nem segítette elő szerbek és horvátok között a valódi megbékélést.

SOKCSEVITS DÉNES

E számunk szerz. i

BÍRÓ LÁSZLÓ PhD, tud. főmts. (MTA TTI); **DEÁK ISTVÁN** az MTA külső tagja, professor emeritus (Columbia Egyetem, USA) **FARKAS ILDIKÓ** PhD, tud. mts. (MTA TTI); **FORRÓ LAJOS** történész, újságíró (Szeged); **GLATZ FERENC** akadémikus, ig. (MTA TTI); **OPRÁN EMESE** tud. smts. (MTA TTI); **ORMOS MÁRIA** akadémikus, professor emeritus (PTE); **PÁLFFY GÉZA** PhD, tud. főmts. (MTA TTI); **RITTER LÁSZLÓ** tud. smts. (MTA TTI); **SOKCSEVITS DÉNES** PhD, tszv. egy. docens (PTE)

Rövidítések:

ig.: igazgató, MTA: Magyar Tudományos Akadémia, mts.: munkatárs, PTE: Pécsi Tudományegyetem, TTI: Történettudományi Intézet, tud.: tudományos